

ההפצצה על שגרירות בריטניה ברומא, 1946: מעשה נועז של אלימות פוליטית

ב-31 באוקטובר 1946, פיצוץ הרסני זעזע את שגרירות בריטניה בפורטה פיה ברומא, וסימן הסלמה משמעותית במסע האלימות הפוליטית שניהל האצ"ל (ארגון צבאי לאומי), קבוצה ציונית רוויזיוניסטית חמושה. מתקפת טרור זו, הראשונה מסוגה שביצע האצ"ל נגד אנשי בריטניה על אדמת אירופה, הדגישה את נחישות הקבוצה לאתגר את מדיניות בריטניה שהגבילה את ההגירה היהודית לפלשתינה המנדטורית. ההפצצה פצעה שני אנשים, גרמה נזק בלתי הפיך לאגף המגורים של השגרירות ושלחה גלי זעזוע בקהילה הבינלאומית, תוך הדגשת ההיקף הגלובלי של המאבק היהודי בפלשתינה.

רקע: האצ"ל והמאבק על פלשתינה

האצ"ל, בראשות מנחם בגין, היה ארגון לוחמני שהתחייב להקמת מדינה יהודית בפלשתינה. הוא הוקם בשנות ה-30, כשנפרד מההגנה המתונה יותר, ודגל בהתנגדות חמושה לשלטון הבריטי. מסמך הלבן הבריטי משנת 1939, שהגביל בחומרה את ההגירה היהודית לפלשתינה, היה נקודת מפנה עבור האצ"ל, במיוחד לאור הידיעות על השואה שהדגישו את הצורך הדחוף במולדת יהודית. החל משנת 1944, תחת הנהגתו של בגין, חידש האצ"ל את מסע האלימות שלו, תוך מיקוד במתקנים בריטיים כדי לכפות שינוי מדיניות.

שגרירות בריטניה ברומא נבחרה כמטרה מכיוון שהאצ"ל האמין שהיא מרכז ל"תככים אנטי-יהודיים", שחסמו את ההגירה הבלתי חוקית של יהודים (עלייה ב') לפלשתינה. באותה תקופה, אלפי פליטים יהודים, רבים מהם ניצולי שואה, היו מוחזקים במחנות עקורים ברחבי אירופה, כולל באיטליה, שם מצא האצ"ל קרקע פורייה לגיוס.

המתקפה: תכנון וביצוע

ההפצצה תוכננה בקפידה על ידי פעילי האצ"ל, שהקימו רשת באיטליה בתמיכת קבוצות התנגדות אנטי-פשיסטיות מקומיות וחברי תנועת הנוער בית"ר, ארגון ציוני רוויזיוניסטי. במרץ 1946, חברי האצ"ל, כולל פליטים כמו דב גורביץ וטיבורציו דייטל, הקימו משרד כיסוי ברחוב ויה סיציליה ברומא, בסמוך למשרדי המודיעין של בעלות הברית, כדי לתאם פעולות. כמו כן, הוקמו שתי בתי ספר להכשרת קומנדו בטרקאזה ולדיספולי כדי להכין מגויסים למשימות חבלה.

בליל ה-31 באוקטובר 1946, התחלקו פעילי האצ"ל לשתי קבוצות. קבוצה אחת ציירה צלב קרס גדול על קיר הקונסוליה הבריטית, מעשה פרובוקטיבי שנועד להשוות את מדיניות בריטניה לדיכוי הנאצי. הקבוצה השנייה הניחה שתי מזוודות שהכילו 40 קילוגרם של חומר נפץ TNT, מצוידות בטיימרים, על מדרגות הכניסה הראשית של השגרירות ברחוב ויה XX סטמברה. נהג הבחין במזוודות החשודות ונכנס לבניין לדווח עליהן, אך החומרים הנפיצים התפוצצו לפני שניתן היה לנקוט פעולה כלשהי, וגרמו להרס משמעותי. החלק המגורים של השגרירות נהרס ללא תקנה, אך למרבה המזל, רק שני אנשים נפצעו. השגריר נואל צ'ארלס, מטרה מרכזית, היה בחופשה, מה שהציל אותו מהתקפה.

לאחר מכן: חקירות ומעצרים

המתקפה יוחסה במהירות למיליטנטים זרים מפלשתינה המנדטורית. בלחץ ממשלת בריטניה, משטרת איטליה, הקרביניירי וכוחות בעלות הברית פתחו במבצע נגד חברי בית"ר ופליטים יהודים שנחשדו בקשרים עם האצ"ל. זמן קצר לאחר ההפצצה נעצרו שלושה חשודים, ולאחר מכן עוד שניים ב-4 בנובמבר. בדצמבר, התקדמות משמעותית נרשמה עם גילוי בית ספר לחבלה של האצ"ל ברומא, שם תפסו הרשויות אקדחים, תחמושת, רימוני יד וחומרי הדרכה. בין העצורים היו דב גורביץ, טיבורציו דייטל, מיכאל בראון, דוד ויטן ופעיל מפתח, טבין.

אחד העצורים הבולטים, ישראל (זאב) אפשטיין, חבר ילדות של מנחם בגין, ניסה לברוח ממעצר ב-27 בדצמבר 1946, אך נורה במהלך הניסיון. הבריטים ביקשו להסגיר את החשודים למחנות כלא באריתריאה, אך לא כולם הועברו. עד דצמבר 1946, חמישה מתוך שמונת העצורים שוחררו, והליגה האמריקאית לפלשתינה חופשית הביעה תקווה לשחרור האסירים הנותרים.

הרשויות האיטלקיות, שהיו בתחילה מבולבלות, בחנו גם תיאוריות חלופיות. כמה עיתונים איטלקיים שיערו על "טרוריסטים ציונים", טענה שנדחתה בתוקף על ידי ד"ר אומברטו נחון מהסוכנות היהודית באיטליה, שטען כי ליהודים לא היה מניע למעשה כזה וכי לבריטים היו אויבים גלובליים רבים. מסמכי ארכיון משנת 1948 חשפו מאוחר יותר חשדות למעורבות של המפלגה הקומוניסטית האיטלקית, אך לא נמצאו ראיות חד-משמעיות התומכות בתיאוריה זו.

השפעה ומורשת

להפצצה היו השלכות מרחיקות לכת. היא אישרה את החששות שהביע דיוויד פטרי מ-MI5 במאי 1946 לגבי התפשטות טרור יהודי מעבר לפלשתינה. המתקפה השפילה את הבריטים, והובילה את איטליה להטיל מגבלות הגירה מחמירות יותר ומועד רישום לפליטים עד 31 במרץ 1947. פעולות האצ"ל באיטליה נפגעו, מה שאילץ אותם לעבור לבירות אירופאיות אחרות, שם המשיכו במתקפות, כמו ההפצצה על מלון סאכר בווינה, מפקדה צבאית בריטית.

ההפצצה גם ערערה את היחסים האנגלו-איטלקיים והציתה רגשות אנטישמיים בבריטניה, כשהציבור התמודד עם החוצפה של המתקפה. מנהיגי הסוכנות היהודית גינו את ההפצצה והתנערו מטקטיקות האצ"ל, אך האירוע הדגיש את האופי המפוצל של תנועות ההתנגדות היהודיות. ההיסטוריון האיטלקי פוריו ביאגיני טען מאוחר יותר כי הפעולות הנועזות של האצ"ל, לצד אלה של לח"י וההגנה, תרמו לנסיגתה הסופית של בריטניה מפלשתינה ב-1948, והשלימו את המאמצים הדיפלומטיים של הסוכנות היהודית.

הצלקות הפיזיות של המתקפה נותרו. בניין השגרירות, שנרכש על ידי הבריטים במאה ה-19, ניזוק כל כך קשות שהוחלף במבנה חדש, שתוכנן על ידי סר בזיל ספנס ונפתח ב-1971. ממשלת איטליה סיפקה מגורים זמניים לצוות השגרירות במעון לשעבר של הנסיכה הרוסית זינאידה וולקונסקיה בסן ג'ובאני, אותו רכשה בריטניה רשמית ב-1951.

מסקנה

ההפצצה על שגרירות בריטניה ברומא ב-1946 הייתה רגע מכונן במסע האצ"ל נגד המדיניות הקולוניאלית הבריטית. היא הדגימה את יכולת הקבוצה להפגין כוח מעבר לפלשתינה ולנצל את הכאוס של אירופה שלאחר המלחמה לקידום מטרותיה. למרות שהמתקפה השיגה הצלחה מיידית מוגבלת, היא הגבירה את המטרה הציונית על הבמה העולמית ותרמה ללחצים שהובילו להקמת מדינת ישראל ב-1948. עם זאת, היא גם הדגישה את המורכבויות המוסריות והאסטרטגיות של אלימות פוליטית, והותירה מורשת שנויה במחלוקת שממשיכה לעורר דיון בקרב היסטוריונים וקובעי מדיניות.